

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi

1. uzdevums.

1.1. Izlasi dotos tekstu fragmentus, pievērs uzmanību valodas īpatnībām katrā teksta fragmentā!

1.

Rainis (īstajā vārdā Jānis Pliekšāns; 11.09.1865. Dunavas pagasta Tadenavas pusmuižas Varslavānu mājās – 12.09.1929. Jūrmalā, Majoros, apbedīts Rīgas Raiņa kapos, sākotnēji Rīgas Jaunie kapi), arī Jānis Jāsēns Plikšis, Pēterpīlētis, Petrapīlētis, Bezdarbis, Jasietis, *Henricus Lettus*; latviešu dzejnieks, dramaturgs, tulkotājs, žurnālists, domātājs, kultūras darbinieks, politiķis.

Moderns, universāli izglītots un sociāli angažēts rakstnieks ar dziļu sakņojumu pasaules kultūrā. Latviešu literārās valodas, kultūras un nacionālās identitātes mērķtiecīgs veidotājs, latviskās pašapziņas stiprinātājs, viens no ietekmīgākajiem sociālisma un nacionālā valstiskuma idejas paudējiem latviešu literatūrā un publicistikā.

(No Gundegas Grīnumas raksta “Nacionālajā enciklopēdijā”.

Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/55869-Rainis>)

2.

Tas notika tāltālos laikos, kad Rainis vēl bija mazs un dzīvoja bez bēdu. Vakaros viņš gāja gulēt, no rīta modās, dzēra siltu pienu un skraidīja vienā krekliņā pa ziedošām pļavām, saules zaķītus tvarstīdams. Un pa vidu atkal gāja gulēt, redzēja sapņus un bija priecīgs.

(..) vairāk par visu Rainim patika domāt. Domas nāca pie viņa pašas, sauktas un nesauktas. Dažas domas nesa sev līdzī mākoņus un lietu, citas – sauli un varavīksni, bet bija arī tādas domas, kas atnesa prieku. Un bija domas, kas atnesa skumjas. Dažas domas Rainis uzmeta uz papīra, bet dažas uzmeta Raini.

(No Ilmāra Šlāpina “Pasaka par Raini un viņa domām”.

Pieejams: <https://satori.lv/article/pasaka-par-raini-un- vina-domam>)

3.

1923. gada septembrī Rainis ieraksta dienasgrāmatā: “Sākumā mēs mācām savus bērnus. Tad mēs mācāmies paši no bērniem. Kas to negrib, paliek pakaļ tekošam laikam, līdz beigās kādā nomalītē ieaužas kā kāpurs rudens audos. Tikai kāpurs pavasar’ ceļas augšā kā tauriņš, bet cilvēks, kas palicis pagātnē, mirst galīgi. Jauns laikmets, otrais augstākais attīstības posms sāksies tik tad, kad mēs pārvarēsim naida un nāves principu sevī un pāriesim uz mīlas un dzīves principiem dvēselē un darbībā.”

Kāpurs un tauriņš ir iemīļota metafora, kas palīdz runāt par jauno cilvēku. Pārplēst kūniņu. Atbrīvoties. Pārvarēt sevi. Atrast sevī jauno. Aizbēgt no vecā. Būt nākotnē. Būt jau tagad. Dzīvot uz nākotni. Raiņa izpratnē dzīve vienmēr ir cenšanās izrauties uz priekšu. Citādi – nav vērts.

(No Ilmāra Šlāpina “Bēglis Rainis”. Pieejams: <https://satori.lv/article/beglis-rainis>)

4.

(..)

Saul' ar laimi sasēdušās,
Galvas kopā sadūrušas –
Noskatās smaidīdamas
Saules prieka perēklīti:

Zilas acis, linu mati
Mazbērniņa, puisēniņa,
Skaļa balss, prieka skaņas
Saulei pretī iesaucās.

Zaļa zāle, sīka nora,
Zilu puķu paklājiņa
Visapkārt sastājuši
Sila koki sargādami.

Smaidi, saule, siltu smaidu
Savam saules bērniņam!
Nēsā, saule, saules bērnu
Savā zelta saujiņā! (..)

Sīkas noras galiņā
Ežmalīte, sētmalīte, –
Saul' ar laimi noskatās:
Kas guļ noras galiņā?

Laime saulei atsacīja:
“Tavs bērniņš, nava mans,
Tu bagāta pati esi,
Ko tav' bērnam dāvināšu?”

Viena maza dvēselīte
Mīlas aukles rociņās. –
Dvēselītes zilās acis
Saulei pretī iesmejas.

Saule teica: “Vai, man' dien'!
Tavu skopu laimes māti!
Ko es spēju? – sevi dot:
Bērns lai līdzī deg kā saule.

(No Raiņa “Saules gadi”.)

1.2. Papildini teikumus tekstā!

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi nav lietoti _____ (kārtas nr.) teksta fragmentā.

_____ (kārtas nr.) teksta fragmentā ir šādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi: _____

(piemēram, _____), _____ (piemēram, _____).

Tie ir lietoti, lai _____.

Tēlainību izmanto visos valodas stilos, bet plašāk – _____.

_____.

Retāk tos var sastapt un _____ stilā, tāpēc ka _____.

_____.

1.3. Kurā tekstā, pēc tavām domām, ir vairāk mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu? Pamato atbildi ar piemēriem no konkrētā teksta fragmenta!

2. uzdevums.

2.1. Izlasi fragmentu no Ilmāra Šlāpina intervijas ar literatūrzinātnieku, Latvijas Kultūras akadēmijas profesoru Gunāru Bīberu! Kā tu saproti vārdus: “sākt sarunu ar Raini”?

Daudzus savus agrāko laiku elkus esam pārvērtējuši, aizmirsuši vai pieradinājuši. Ko Rainis nozīmē latviešu tautai 21. gadsimta sākumā?

Raini var mīlēt kā ideālu, sapni, kā kalna virsotni, uz kuru gribas tiekties. Un Raini var mīlēt kā sava gara attīstībai nepieciešamu vērtību. Tad nepieciešams laiks, griba un spēks sākt sarunu ar Raini. Bet dialogi nav tikai Raiņa uzklaušošana, aforismu lasīšana un citēšana (pasarg’ Dievs!), tā ir domu apmaiņa ar dzejnieku. Tātad domām ir jābūt un ir jāgrib tās aizstāvēt. Tad šajā domu apmaiņā varam gan Rainim tuvināties, gan arī no viņa attālināties. Abos gadījumos dialogs būs bijis auglīgs, jo Rainis kaut ko ir vai nu apstiprinājis, vai noliedzis arī mūsu uzskatos.

(No Ilmāra Šlāpina “Tas, ko varam zināt par Raini”.

Pieejams: <https://satori.lv/article/tas-ko-varam-zinat-par-raini>)

2.2. Formulē teksta galveno domu!

2.3. Ko Tev – 21. gadsimta jauniešiem – nozīmē Rainis?

3. uzdevums.

3.1. Izlasi uzdevuma tekstu! Iesaisti teksta brīvajās vietās mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus: *sudrabains, spirdzinošs, vizuālojošs, dziļš, kā asfalts, kā nokaitēta ogle!* (Drīkst mainīt vārdu locījumu un dzimti)!

Jūlijs bija karsts un sauss. Pilsētā katrs daudzstāvu mājas ķieģelis bija sakarsis Cilvēki ielās izskatījās noguruši un pelēki

Te kādu rītu beidzot nolieta ... lietus. Asfaltu rotāja ... peļķes, un ik pa brīdim no koku lapām noritēja kāda ... lāse. Puķes pacēla savas ziedu acis un lūkojās debesīs. Gaiss smaržoja. Bija sajūta, ka pilsēta ir atmodusies no ... miega.

Tā bija atdzimšana.

3.2. Izpildi uzdevumu atkārtoti, teksta brīvajās vietās ievietojot paša veidotus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus!

3.3. Izvērtē savu prasmi iesaistīt tekstā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, izmantojot tabulā dotos kritērijus!

1. tabula. Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu iesaistīšana tekstā

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu iesaistīšana tekstā				
Sāku apgūt 0–1	Turpinu apgūt 2	Esmu apguvis 3	Esmu apguvis padziļināti 4	Skolēna vērtējums
Tekstā iesaista vairākus piedāvātos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus.	Tekstā iesaista visus piedāvātos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, dažus no tiem neprecīzi.	Tekstā precīzi iesaista visus piedāvātos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus.	Tekstā precīzi iesaista gan piedāvātos, gan savus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus.	

4. uzdevums.

4.1. Lasi N. Ikstenas romāna “Esamība ar Regīnu” fragmentu!

Iekrāso tekstā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, kuri
tev šķiet interesanti! Pamato savu viedokli!

2006. gada 10. oktobris

Silts, miglains, pielijis.

Par ko tad lai vēl domā kā vien par piedzimšanu?

Vai ir kāda nozīme visām tām nejaušām vai jaušām sakritībām – raduraksti, gēni, tautības, sabiedrības
slāņi, ģeogrāfiskas vietas, no kurām dzīves laikā izmisīgi tiek meklētas patiesības, atvasinātas piederības?
Viņa varēja neiemācīties latviešu valodu, ar savu interesanto ārieni un vitālo dabu būtu vairāk piemērota
kādam vienkāršam, priecīgam darbam, ne jau sevis un pasaules novērošanai un pārradīšanai divdesmit
četras stundas diennaktī. (..) Sniegs krīt paralēli, un ne jau tikai māja, bet arī sirds ir kā kupena. Un nelīst
jau tikai sēņu lietūs, bet uzreiz līst nolemīgi. Un vēja brāzma nav brāzma pati par sevi, bet tā brāžas
varmācīgi caur dvēseli. Un rīta skaidro mieru ir tik daudz ar ko salīdzināt, un vakara nemieru ar tik daudz
ko saradot.

Vakars ir smaržīgs kā franču parfīms.

Vakars ir zvaigžņots kā romantiķa izvēle.

Vakars ir skaļš kā dzeja par tehnikas varenību.

Vakars ir piemēslots kā viduslaiku pilsēta.

Vakars ir kā papīra roze aiz stikla.

Vakars ir kā mākslīga, zāģu skaidām pildīta desa.

Vakars ir plakans kā dekorācija sadzīves lugā.

(No Noras Ikstenas “Esamība ar Regīnu”. Rīga : Dienas Grāmata, 2007, 12.–13.lpp.)

4.2. Atrodi tekstā vismaz vienu jaunvārdu un skaidro tā nozīmi!

5. uzdevums.

5.1. Nora Ikstena 4. uzdevuma teksta fragmentā pauž domu, ka literāra darba radīšanas pamats ir sevis un
pasaules novērošana. Paskaties pa logu un pavēro ainavu, kas paveras aiz tā!

5.2. Uzraksti radošo darbu par redzēto aiz loga, iesaistot tekstā mākslinieciskās izteiksmes, valodas
stilistiskos un emocionāli ekspresīvos līdzekļus! (Teksta apjoms – ne mazāk kā 150 vārdu.)

5.2. Izdomā savam radošajam darbam nosaukumu!

Noras Ikstenas romāns
“Esamība ar Regīnu”
ir latviešu rakstnieces
Regīnas Ezeras radošā
biogrāfija.

6. uzdevums. Izvērtē savu radošo darbu, izmantojot kritērijus tabulā!

2. tabula. Darba vērtēšanas kritēriji

Kritērijs	1	2	3	4	Skolēna vērtējums
Saturs	Nav jūtama autora personīgā attieksme, nav nosaukuma.	Nav jūtama autora personīgā attieksme, ir nosaukums.	Ir jūtama autora personiskā attieksme, ir nosaukums.	Atklāta rakstītāja personiskā attieksme, atziņas, ir nosaukums.	
Teksta uzbūve	Darbam nav plānveidīgas uzbūves, trūkst ievada vai nobeiguma.	Darbs plānveidīgs, nav ievērotas rindkopas.	Darbs plānveidīgs, ievērotas rindkopas.	Darbs plānveidīgs; ievērotas rindkopas; mērķtiecīgs domas izklāsts.	
Apjoms	Nav ievērots apjoms, (50–60 vārdu).	Nav ievērots apjoms, (60–100 vārdu).	Nav ievērots apjoms, (100–130 vārdu).	Ievērots apjoms (150 un vairāk vārdu).	
Vārdu krājums	Tekstā nav iesaistīti mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, izmantoti vienveidīgi teikumi pēc uzbūves.	Tekstā iesaistīti daudzveidīgi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, izmantoti vienveidīgi teikumi pēc uzbūves.	Tēlaina valoda, pamatota mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu izvēle, daudzveidīgas teikuma konstrukcijas.	Tēlaina valoda, pamatota mākslinieciskās izteiksmes, valodas stilistisko, emocionāli ekspresīvo līdzekļu izvēle, daudzveidīgas, teikuma konstrukcijas.	

6.1. Secini, kā vari pilnveidot savu radošo darbu!

6.2. Rediģē savu radošo darbu atbilstoši secinājumiem!